

Het bestuur van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde kent de Henriëtte Roland Holst prijs 2023 (over de jaren 2020-2022) toe aan Annemarié van Niekerk, *Om het hart terug te brengen, Een memoir. Liefde en geweld in Zuid-Afrika* (Atlas Contact, 2021). De prijs wordt op 7 oktober 2023 uitgereikt te Leiden.

Advies van de Commissie van voordracht

Jacqueline Bel, Goran Bouaziz, Odile Heynders, Rick Honings

Om het hart terug te brengen, Een memoir is een indrukwekkende en aangrijpende kroniek van een leven in Zuid-Afrika in de tweede helft van de twintigste eeuw, en – in de woorden van Adriaan van Dis – ‘een reis in de herinnering’. Van Niekerk, zelf geboren in het Zuid-Afrika van de Apartheid, laat zien hoe ingewikkeld het is om overeind te blijven in een land waarin koloniale verhoudingen, segregatie en geweld met elkaar verstrengeld zijn, waarin conservatisme (christelijk geloof) en progressief denken (feminisme) tegen elkaar uitgespeeld worden, en waarin het landschap en de natuur prachtig en weids zijn. Persoonlijke geschiedenis en politieke verhoudingen in dit land zijn onlosmakelijk met elkaar verweven en zitten elkaar ook in de weg. Wat weet je als jonge witte vrouw van de ellende in de zwarte thuislanden, hoe kun je protest, geweld en opstand begrijpen, hoe kun je ermee omgaan en het *tegengaan*? Het meest pijnlijk in dit herinneringsboek is de beschrijving van de moord op een vriend en zijn oude moeder in 2015, een zogenaamde ‘plaasmoord’ – dat wil zeggen een boerderijmoord - die de aanleiding vormde voor het schrijven van het boek. Van Niekerk reconstrueert wat er is gebeurd en beschrijft heel precies hoe plan en toeval, schuld en onschuld samenhangen.

De memoir verbindt nationale geschiedenis met het eigen verhaal; we lezen hoe Zuid-Afrika zich ontwikkelde vanaf de jaren zestig tot heden, hoe na de afschaffing van de Apartheid en de vrijlating van Nelson Mandela, democratie maar ook corruptie en criminaliteit groeiden en hoe de verschillen tussen arm en rijk bleven bestaan. Democratie bracht niet voor iedereen dezelfde mogelijkheden tot ontplooiing. Aan de hand van drie reizen naar Zuid-Afrika vertelt Van Niekerk, die inmiddels al jaren in Nederland woont, haar persoonlijke verhaal en de geschiedenis van een verscheurd land, dat net als de auteur zelf nog altijd kampt met de wonden die de Apartheid heeft veroorzaakt.

De ingewikkelde verhouding tussen vader en dochter is de ruggengraat van het boek: de vader van Van Niekerk is overtuigd aanhanger van de Apartheid en niet bereid mee te gaan in het progressieve denken van zijn dochter. Zij ontworstelt zich geleidelijk aan de patriarchale christelijke cultuur en gaat werken op een zwarte universiteit in het voormalige thuisland

Transkei. Ze kiest een zwarte man als partner, wat haar vader beschouwt als ‘volksverraad’ (247). In het dagelijks leven is politiek voortdurend aanwezig en daarmee indoctrinatie en geweld, maar ook het vertrouwen in onderlinge individuele verhoudingen met vrienden en studenten. Aan het einde van het boek legt de auteur een schuldbekentenis af en probeert ze op gedurfde wijze in het reine te komen met haar verleden. Wat is haar eigen rol geweest? Draagt ze er verantwoordelijkheid voor dat zij is geboren en opgegroeid in een fout politiek systeem? Is het geweld in het huidige Zuid-Afrika ook *haar* schuld?

De Henriette Roland Holst-prijs richt zich op sociale bewogenheid, engagement *en* literaire kwaliteit. *Om het hart terug te brengen* geeft overtuigend blijk van deze aspecten. Van Niekerk’s schrijverschap is zeer betrokken en toont wat een literaire kroniek vermag: het persoonlijke en politieke worden bij elkaar gebracht en versterken elkaar. Dit is literaire geschiedenis *en* historische literatuur, waarin tragiek en verdriet samen gaan met ontroering en melancholie om de schoonheid en reikwijdte van een land en haar bewoners. *Om het hart terug te brengen* is een bij vlagen verpletterend boek, dat gelezen wil worden om de complexiteit van de geschiedenis te leren kennen en begrijpen. De Zuid-Afrikaanse geschiedenis, maar daarmee ook die van Nederland.
